

Nieuwsbrief leren

leren en studeren op de basisschool

nummer 19

november 2003

Lieven Coppens

Wil je deze nieuwsbrief ook ontvangen? Dat kan. Stuur een email naar nieuwsbrief.leren@skynet.be met daarin jouw emailadres en de vermelding "Nieuwsbrief leren". Let wel: deze nieuwsbrief wordt *enkel via email* verstuurd!

Over Nederlandse wijn, Vlaamse vaten en economie

Er zijn heel wat mensen in Vlaanderen die principieel iets aan te merken hebben op alles wat uit "Holland" – lees Nederland – tot bij ons komt. Een prof van mij noemde dit ooit het *narcisme der kleine verschillen*. Anders gezegd: hoe meer mensen op elkaar gelijken, hoe belangrijker ze het vinden om dat waarin ze van elkaar verschillen, te benadrukken. Sommigen gaan zelfs zo ver om verschillen uit te vinden.

Iets dergelijks is er ook aan de hand wanneer er in Vlaanderen gesproken wordt over dyslexie. Te vaak heb ik zien gebeuren dat, nadat het Nederlandse denkwerk en/of de materialen rond diagnose en behandeling van dyslexie naar Vlaanderen waren overgewaaid, er een Vlaams alternatief werd gemaakt. Dat alternatief was dan wel niet veel meer dan dezelfde inhoud in een ander kleedje. Veel energie ging op deze manier verloren. Energie die beter op iets anders gericht was geweest.

Surfend op het Internet kwam ik op de website van het Nederlandse ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen de brochure *Dyslexie, een praktische gids voor scholen voor voortgezet onderwijs* tegen. Volgens mij een verplicht naslagwerk voor iedereen die rond lezen en leesproblemen werkt. Deze brochure is gratis van het Internet af te halen op <http://www.minocw.nl/onderwijs/dyslexie/dyslexie.pdf> en kan bewaard en afgedrukt worden.

Inhoud	
1	Inleiding 9
1.1	Wat is dyslexie? 9
1.2	Diagnose 10
1.3	Onderkenning van dyslexie 12
1.4	Begeleiding 13
1.5	Recente ontwikkelingen 14
2	Dyslexie in het voortgezet onderwijs 15
2.1	Kenmerken en (mogelijke) gevolgen van dyslexie voor leerlingen in het voortgezet onderwijs 16
2.2	Jongeren aan het woord 19
2.3	Wat betekent het voor ouders een dyslectisch kind te hebben? 20
2.4	Herkenning en erkenning is het sleutelwoord; neem dyslexie serieus 20
2.5	Primair proces; aanpak van dyslexie in de klas 21
2.6	Randvoorwaarden ten aanzien van leermiddelen 24
2.7	Wat iedere docent over dyslexie zou moeten weten 25
2.8	Methodische motieven bij keuzes voor de begeleiding van leerlingen met dyslexie 26
2.9	Niveaus van zorg 27
3	Literatuur 29
Bijlagen	
1	Structureren leergedrag 31
2	Dispensatiemogelijkheden 33
3	Overzicht vrijstelling en faciliteiten voor leerlingen met dyslexie 35
4	Toekomstvisie 43
5	Voorbeeld van schoolafspraken 47
6	Materiaal 49
7	Producten 51
8	Handreiking voor dyslectische leerlingen 53
9	Voorbeeld dyslexieverklaring 57
10	Belangrijke sites en adressen 59

Deze brochure begint met een korte inleiding over het fenomeen dyslexie. Het uitgangspunt is de definitie zoals deze door de *Stichting Dyslexie Nederland* gehanteerd wordt:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door hardnekkige problemen in de automatisering van de woordidentificatie (lezen) en/of schriftbeeldvorming (spellen).

Deze definitie is een verdere bewerking van de omschrijving zoals deze in 1995 door de Nederlandse Gezondheidsraad werd geformuleerd.

In deze inleiding wordt verder kort ingegaan op het vroegtijdig onderkennen van leesproblemen, het stellen van de diagnose en de verdere begeleiding van de dyslecticus. Ze eindigt met een korte beschouwing over de dyslexieverklaring.

Het tweede deel van de brochure gaat over dyslexie in het voortgezet onderwijs, maar bevat heel wat informatie die ook bruikbaar is in de derde graad van het lager onderwijs. Volgende thema's komen onder andere aan bod:

- ⌘ Kenmerken van dyslexie:
 - problemen met automatiseren,
 - moderne vreemde talen,
 - verbale vaardigheden,
 - exacte vakken,
 - zaakvakken,
 - natuur- en scheikunde
- ⌘ Mogelijke gevolgen van dyslexie:
 - concentratie,
 - sociaal-emotionele ontwikkeling,
 - taalontwikkeling,
 - links/rechts onderscheid
 - tijdgevoel.

Al deze dingen worden aan de hand van concrete uitspraken of ervaringen van dyslectische jongeren toegelicht.

Verder wordt er heel duidelijk aangegeven hoe de school de leerling met dyslexie kan helpen. Naast de al gekende *sticord*-maatregelen is er ook aandacht voor de volgende, vaak onvoldoende ernstig genomen zaken:

- ⌘ Dyslexie is een zaak van alle leerkrachten, en niet enkel van de leerkrachten taal;
- ⌘ Een goed dyslexiebeleid op school is gebaseerd op éénduidigheid in aanpak en begeleiding;
- ⌘ Een goed dyslexiebeleid is slechts een onderdeel van de totale leerlingenzorg op school;
- ⌘ Goed onderwijs is gericht op autonomie van de leerling, niet op afhankelijkheid;
- ⌘ De leerkracht moet zich bewust zijn van zijn eigen verwachtingen. Deze blijken immers uit zijn hele zijn, zowel verbaal als non-verbaal. Dit gedrag bepaalt in niet geringe mate de manier waarop de leerling op de leerkracht zal reageren.
- ⌘ Een goed pedagogisch klimaat op school is gebaseerd op de volgende peilers:
 - het aanvaarden van de specifieke ontwikkeling van elke leerling;
 - het stimuleren van de leerling tot zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid;
 - uitdaging is effectief als de leerling weet dat de leerkracht beschikbaar blijft voor ondersteuning. Uitdagen en stimuleren zijn dus een onverbreekbaar duo;
 - de leerkracht laat de leerling voelen dat hij vertrouwen heeft in de positieve groei van de leerling.

Ook didactisch kan er heel wat gebeuren voor de leerling met dyslexie. Een algemene greep uit de brochure:

- ⌘ Zorg voor structuur,
- ⌘ Zorg voor duidelijkheid,
- ⌘ Effectieve instructie,
- ⌘ Extra leerhulp.

Voor concrete voorbeelden van deze didactische elementen verwijs ik graag naar de brochure zelf. Ook hier worden er uitspraken van dyslectische jongeren gebruikt als illustratie.

Een absolute aanrader is de paragraaf *Wat iedere docent over dyslexie zou moeten weten*. In negentien punten wordt daar de grondslag gelegd van een echt dyslexiebeleid op school.

De tien bijlagen, samen omvangrijker dan de brochure zelf, geven concrete en zeer bruikbare voorbeelden van onder andere schoolafspraken, dispensatiemogelijkheden, het structureren van het leergedrag en dergelijke meer. Kortom, als je maar één ding wil lezen over de aanpak van dyslexie op de school, dan is deze brochure de beste koop.

Een AVI-niveau te ver? Lezen is meer dan techniek alleen

Leren lezen loopt vaak het gevaar beperkt te worden tot een strijd tegen de AVI-niveaus. Zo langzamerhand weet iedereen wel – ook veel ouders – wanneer er een bepaald AVI-niveau zou moeten bereikt worden. Men zet dan alles in op de leesteknik en vergeet dat motiverend lezen altijd lezen is met als ultieme doel: iets willen vernemen, iets willen leren, iets willen begrijpen, iets willen doen om te ontspannen en dergelijke meer.

Het zoeken naar leesvoer gebeurt vaak vanuit het behaalde leesniveau. Dit kan bij de leerling tot ernstige motivatieproblemen leiden. Iedereen kent het probleem om voor oudere kinderen die moeilijk tot lezen komen boeken te vinden die aansluiten bij hun interesse.

Het Katholiek Pedagogisch Studiecentrum uit 's Hertogenbosch heeft een instrument ontwikkeld om voor elk kind het juiste boek te kunnen kiezen: de Leeslat.

Hoewel dit instrument al enkele jaren oud is, is het in Vlaanderen nog niet altijd even bekend. Daarom breng ik het, in het kader van de nieuwe zorgopdracht van de school, opnieuw in de aandacht.

Zoals je kunt afleiden uit de figuur hiernaast is LAT een letterwoord dat staat voor de drie componenten van het instrument:

- ⇒ Leeservaring,
- ⇒ AVI-niveau,
- ⇒ Thema.

L E E S L A T										
L	Leeservaringsschaal									vanaf 6 jaar
A	A	B	C	D	E	F	G	H		
T	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
	Thema									
	vrienden									

De leeservaringsschaal geeft aan hoe complex een tekst is. Het gaat hier niet over de technische moeilijkheidsgraad zoals bij de AVI-kaarten, maar wel over dingen zoals:

- ⇒ Het perspectief van waaruit het verhaal wordt verteld;
- ⇒ De chronologie van het verhaal;
- ⇒ De opbouw van de spanning in het verhaal;
- ⇒ ...

Deze schaal is een kwalitatief instrument. Ze loopt van zeer eenvoudig (niveau A) tot zeer complex (H). Een gedetailleerde omschrijving van de eigenschappen van de verschillende niveaus vind je op de website van het Katholiek Pedagogisch Studiecentrum: <http://www.kpcgroep.nl/kennisonline/>¹. Daarnaast is er in het instrument een uitgebreide reeks thema's, gaande van *adoptie* tot *zoektocht*, voorzien.

Help ? | Zoeken op Leeslat | Zoeken op titel |

L Leeservaring A B C D E F G H

A AVI niveau 1 2 3 4 5 6 7 8 9

T Zoek op thema Circus

Zoeken Wissen

Dezocht op: AVI=4 | Leeservaring=3C | THEMA=Circus

Resultaat: Trefter 1 van 1

Lieuw is los

Auteur(s): V. den Hollander
Uitgever: Holkema & Warendorf, 2001
Aantal pagina's: 32 p.
ISBN: 90-269-9490-7
Leeservaringsschaal: C
AVI niveau: 4
Thema: circus; dieren

Op basis van deze drie componenten kan men nu online in een zeer uitgebreid boekenbestand (met Nederlandse én Vlaamse auteurs) boeken zoeken die beantwoorden aan de gewenste leeservaring, het gewenste technische niveau en het thema.

Met een beetje geluk krijgt men een lijst van boeken die aan de drie verschillende criteria beantwoorden. Het dient wel gezegd dat niet bij alle oudere boeken het niveau van leeservaring werd bepaald. Van de recente boeken is dat echter wel het geval.

¹ Terwijl je hier bent, kan je ook eens grasduinen in de andere thema's. Zeker de moeite waard!

Het internetadres van deze gegevensbank is: <http://www.kpcgroep.nl/leeslat2/>. Te gebruiken voor kinderen met een leeftijd vanaf 6 jaar.

Lees zeker ook de andere informatie over dit instrument op de website!

Schrijfhulp voor studenten

Op de website van de Britse *National Grid for Learning* voor de afdeling Kent kwam ik een eenvoudig hulpmiddel tegen om kinderen te helpen bij het schrijven van teksten. Uitgangspunt was dat kinderen vaak niet tot een coherent schrijfproduct komen omdat ze zich veel te veel concentreren op de vorm waardoor ze zich niet kunnen richten op wat ze eigenlijk willen vertellen. Als dit al een probleem is voor kinderen zonder leerproblemen, dan is dat zeker zo voor kinderen met moeilijkheden op het vlak van taal.

Op deze website stelt men voor om de leerlingen, al naargelang de aard van het te schrijven product, een handig invulschema te geven ter voorbereiding. Dit schema kan de vorm hebben van een diagram, en is een soort structuur die door de leerling ingevuld kan worden. Een dergelijk schema kan uitzien zoals in de figuur hieronder.

Het is de bedoeling dat de leerling eerst nadenkt over wat en hoe hij wil schrijven. Hij brengt de structuur van zijn product vanuit verschillende aspecten in kaart:

- ⇒ De schrijflijn die hij zal volgen (een verhaal is anders opgebouwd dan een gebruiksaanwijzing);
- ⇒ De taal die hij zeker wil gebruiken (woordenschat);
- ⇒ De context waarbinnen zijn schrijfproduct zich situeert (een verhaal heeft andere contextaspecten zoals personages, plaats, e.d. dan bijvoorbeeld een boodschappenlijstje);
- ⇒ ...

Een voordeel van dergelijke schema's is dat ze kunnen meegroeien met de leerling: jongere kinderen gebruiken eenvoudige schema's, oudere leerlingen complexe. Kinderen met leermoeilijkheden krijgen schema's met voor hen specifieke aandachtspunten, goede schrijvers moeten het stellen met meer algemene schema's.

Binnen het leerplan schrijven kunnen deze schema's zeker aangeboden worden als leerlingen leren nadenken over het doel waarvoor ze schrijven en de daarbij passende vorm.

Dergelijke schema's kunnen ook op de computer aangemaakt worden als documentsjabloon, dat door de leerling enkel nog moet opgeroepen en ingevuld worden.

Meer hierover is te vinden op <http://www.kented.org.uk/ngfl/literacy/Writing-frames/frames1.html>.

